

Hatvani Istvánné

Diszlexiás középiskolások személyiségfejlesztése

Az budapesti Öveges József Középiskola több mint egy évtizede vállalta, hogy a diszlexiával, diszgráfiával és diszkalkuliával küzdő tanulókat felkészíti az érettségire. Azok közé az osztályfőnökök közé tartozom, akik két tanulócsoportot kísérhettek végig a 9. osztálytól a 12-ig, és ennek megkoronázásaként az érettségig. Azt gondolom, hogy a két ciklus erőfeszítései – küzdelmek, sikerek – nem csupán a gyermekek számára hozták meg a sikeres érettségit, de az én pályámon is kitüntetett helyet foglalnak el.

A pedagógustársadalom tudja, hogy az osztályfőnöki munka a középiskolában is rendkívül sok kihívással teli. Ha a feladat azzal bonyolódik, hogy mindezt a tennivalót az ország minden részéből érkezett, kollégiumban lakó, bejáró és fővárosi diszlexiás gyermekekből álló osztályban kell végigvinni, bizony körültekintőnek és vállalkozó szelleműnek kell lenni.

Mint osztályfőnök, tisztában vagyok azzal munkám tervezéséhez, hogy a *középiskolai nevelés oktatási célja* a harmonikusan fejlett, tanulni, dolgozni tudó és akaró, ismereteit fejleszteni képes fiatalokat bocsásson a felsőoktatásba, a szakképzésbe, a munkára. Olyan fiatalokat bocsásson ki a középiskola, akiknek testi, szellemi, érzelmi fejlődése harmonikus és tovább építhető.

S kikkel kell ezt elérni? Azokkal a diszlexiás tanulókkal, akiknek nem csupán valamelyik tantárgyat tanítom, de osztályfőnöke is vagyok.

Ezek a gyermekek pedig többnyire teli kudarcélménnyel, lelki és tanulási problémákkal érkeznek. Tanulmányi átlaguk az osztályban nem éri el a közepet. Úgy tűnik, a KIMENET és a BEMENET között szinte feloldhatatlan az ellentét. Tehát mire is való az előttük álló közel nyolcszáz nap és a szünetek?!

Az osztályfőnöki munkám megkezdése előtt meg kellett ismernem, mik azok a problémák, amelyekkel számolnom kell a 9. osztály megkezdését jellemző általános problémák mellett.

A következőkkel kellett szembenézni:

- nem tudnak sokáig figyelmet összpontosítani;
- teljesítményük ingadozó – esetenként időjárás, napszak függvénye;
- erősen fáradékonyak;
- mozgékonyak – esetleg hiperaktívak;
- mozgáskoordinációjuk hiányos;

- gyenge grafomotorikus mozgás – írási, rajzolási nehézségek;
- előfordul emocionális labilitás is;
- fellelhető olykor szociális diszfunkció is;
- könnyen felejtnek (gyakoribb ismétlés);
- sorozatmegjegyzés-gyengesség (évszámok, hónapok).
- A kudarcok
 - befelé fordulást,
 - agresszivitást,
 - deviáns magatartást,
 - szélsőséges megnyilvánulást is eredményezhetnek.

Természetes, hogy ezek a problémák nem együttesen vannak jelen a gyermekeknél, más probléma is előfordul, esetleg alig érzékelhetőek a felsorolt gondok.

Azt is tudni kell, hogy ezek a gyermekek hajlamosak értelmes célokért munkálkodni. Erősebb a beleérző képességük, érzékenyebbek társaik problémái iránt. A felsorolt ismeretekkel felvértezve vettem részt azokon a beszélgetéseken, amelyeket az iskolába jelentkezőkkel folytattunk. Az a hagyomány alakult ki az iskolában, hogy a tavaszi beszélgetéseken a leendő osztályfőnökök is részt vesznek, ezzel előrehozva a leendő osztály tanulóival való ismerkedést.

Végül is eljön az évnyitó, majd az osztályfőnöki órák. Várakozással teli szempárok – 24 fiú és 2 lány –, s kezdődik az ismerkedés. Ugyanolyan 14–15 évesek, mint a többi 9. osztályos, csak nekik nehezebben megy az olvasás, az írás, a számolás. Ennek viszont semmiféle látható jele nincs.

Az iskola testülete, mikor vállalta a diszlexiások érettségire felkészítését, nem elsősorban terápiát vállalt, hanem annak elfogadását, és azt, ami a diszlexiával együtt jár, s így munkálkodni azon, hogy a gyermek eljusson az érettségiig.

A legnagyobb dolog, ami a gyermekek magára találásához hozzájárult az volt, hogy az osztályban nem kellett szorongania az olvasási, írási nehézségei, kifejezőkészsége problémái miatt, mert valamennyien hasonló problémákkal küzdöttek. Az itt felszabadult energia áttevéődhetett azokra a tevékenységekre, amely a tanulók erőssége volt.

Már az első hetekben világossá vált, hogy érdeklődő, tetre kész kis csapat indul a négyéves nagy útra. Mindenképpen indokoltnak tartottam a tanulókkal kialakítani azt a kapcsolatot, amire bizton lehet támaszkodni az elkövetkező években. Már az első szülői értekezleten tapasztaltam, hogy a szülők együttműködők. Döntő többségük folyamatosan részt vett az osztály egészét érintő munkában is.

Azt gondolom, olyan szülők gyermekei kerültek az osztályaimban, akik végig partnerek voltak gyermekeik nevelésében. A közös cél – az eredmények, a középiskolai mindennapok és a sikeres érettségi – tudatossága biztosította a folyamatos együttműködést. Nem egyszer kellett „erőt adni” a tanuláshoz, a rendszeres iskolába járáshoz. Ha a szülő nem partner, az osztályfőnök munkája sokkal nehezebb!

Azzal kezdődött a 9. osztályban a kapcsolatunk megalapozása, hogy a szülőkkel, gyermekekkel együtt kimeszeltük a tantermünket. Aztán elmentünk együtt egy egész napos, szép kirándulásra (amit aztán megismételtünk!).

Ezek a tevékenységi formák nemcsak személyenkénti élményt adtak, de a szülők egymást, gyermeket, tanárt is kötetlenebbül megismerték, s osztályfőnökként én is többet tudhattam meg a szülő-gyermek viszonyról, gyermek-gyermek kapcsolatáról, s a szülők egymás közötti kapcsolatteremtéséről.

Úgy gondolom ez az indulás bensőséggé tette kapcsolatrendszerünket a következő évekre. Nem volt olyan iskolai osztálymegmozdulás, hogy ne kapjunk volna azonnal segítséget a szülőktől, ha erre szükség volt.

A szülők érdeklődtek az iskola gondjai iránt. Igazi partnerek voltak (egy-két kivétellel) a felmerülő problémák megoldásában.

A gyermekek könnyen beilleszkedtek az iskolai életbe. Szükség volt ehhez egy elfogadó, biztosságot nyújtó osztályközösségre. Olyan légkört sikerült kialakítani, hogy mindenki tiszta lappal, egyenlő eséllyel indulhatott.

A teljesítményt nem csupán a tanulmányi munkában, de „emberségben” is számon tartottuk. Az a gondolat vezérelt, hogy mire jó és kinek válik hasznára egy teli fej, ha az ember közben tönkre megy?

Fontosnak tartottam a tanulmányi munkát, az osztályban tanító kollégákkal való folyamatos kapcsolattartást, mégis értek meglepetések. Az előforduló tanulási nehézségek szinte valamennyi tanulónál különböző mértékben ugyan, de jelen voltak.

A legnagyobb probléma, ami végigkísérte a 4 évet: a folyamatos és rendszeres tanulás hiánya. Ennek egyik legerősebb okát az olvasás és szövegértés nehézségeiben vélem felfedezni. Ami viszont öröndetes, szinte egyetlen tanuló sem volt, akinek ne lett volna kiemelkedő erőssége. Doszpod Andor, Németh Zoltán, Szabó Árpád, Zelei Péter, Gunyhó Csaba elektronikából, Péter Zoltán, Szalai Dávid biológiából, Temleiter Milán, Apptermann Szabolcs, Somodi Mihály, Juhász László, Tinka Tamás, Kuzma András informatikából voltak jók. A testnevelés a legtöbb fiút sikerélményhez juttatta. Kiválóan futballozott Havasi Gyula, Gál Attila, közülük is kiemelkedett Szalai Dávid, aki még sziklamászásban is jeleskedett. Kreisz Attila mindenfélét szerelt. Győry Sándor József remekül fogalmazott és zenélt –, ha kedve volt hozzá. A két lány – ikrek – gyönyörűen énekelt.

Réthy Pál, Steiner Bálint, Debreczeni István minden iskolai tennivalót megbízhatóan látott el. Hadfi Dániel kiválóan sportolt, ma cselgáncsban többszörös Európa-bajnok. Jamrik András a nyári szünetekben 17 éves korától a Balatonon vízimentősködött, Jancsó Mihály Attila modellezik.

Tudomásul kellett vennem, s igyekeztem megértetni a szülőkkel is, hogy a tanulmányi teljesítmény vegyes képet mutat egy-egy tanulónál is. Elfogadtam, hogy néhány gyermek csak kettesre tud teljesíteni magyarból, történelemből... , viszont kiemelkedő elektronikából, informatikából. Ezért dicsértem. Szóban az osztály előtt.

Meggyőződésem, hogy ezt kellett tennem. Nem lehetett megkéséríteni a középiskola négy évét azzal, hogy csak a négyes, ötös osztályzat elfogadható. Tudomásul kell venni, hogy egyik gyermeknek ehhez, a másiknak máshoz van tehetsége. Többször kellett megküzdeni a bukás gondjával is. Az elektronika, a magyar, a történelem, a matematika voltak a veszedelmes tantárgyak.

Lehet hogy helytelen, de kétszer, háromszor is adtam lehetőséget a javításra. Több kollégánál is tapasztaltam ezt az eljárást. Előfordult azonban olyan eset is, mikor a tanuló olyan mértékű hiányt halmozott fel a tananyagban, hogy feladta a javítással való próbálkozást. Ez bizony javítóvizsgálathoz vezetett, melyre ráment a nyár. A négy év alatt a legtöbb nehézség a tanulási teljesítmény körül alakult ki. Itt kellett a kollégákkal és a szülőkkel – a tanuló bevonásával – közös platformot kialakítani. Nem lehetett lemondani a kollégiumi és az iskolai korrepetálásokról, de még különórák is sorra kerültek néhány tanulónál. Előfordult, hogy megkértem néhány szülőt, segítsenek a gyermekeiknek az otthoni tanulásban, különösen magyarból, történelemből. Ezek eredményesek voltak. A szülői segítséget azonban nem volt hajlandó elfogadni minden gyermek, akinek szüksége lett volna rá. Ez már komplikáltabbá tette az eredményre vezető munkát. Minden nehézség mellett voltak a tanulásban szép teljesítmények. Iskolai fizika versenyt nyert Temleiter Milán, országos elektronikaversenyen volt Gunyhó Csaba, irodalomból az iskolai versenyen második lett az osztály csapata. Az osztály 50%-a tett ECDL-vizsgát (7 egységből ötöt).

Azt gondolom, hogy ezek a többszörösen hátrányos helyzetű, frusztrált gyermekek kiteljesedtek, életvidám, céljukat megfogalmazni képes ifjú embereké váltak a négy év alatt. Mi tette ezt lehetővé?

Az elfogadó, biztonságos osztályközösség. Annak a biztos tudata, hogy ebben az osztályban neki helye van, rá számítanak, egyenrangú társa a többieknek. Nem nevetik ki diszlexiája, diszgráfiája, diszkalkuliája miatt. Ha butaságot tesz, akkor annak következményeit vállalnia kell. Ennek az azonos problémával küzdő csapatnak védelem volt a speciális osztály, de ez nem jelent szegregációt.

Körülvette őket az 1200 fős középiskola tanulóifjúsága. Tehát az ifjúvá válás szocializációja egészségesen zajlott. Ehhez minden feltétel meg volt, amivel a gyermekek jól éltek.

Az osztályközösséggé formálásának egyik állomása az osztálymeszelés, a szülőkkel közös főzéssel, játékos versenyekkel gazdag kirándulás volt.

Még ebben az évben, a Julianus-pályázat jóvoltából az egész osztály meglátogatta Székelyudvarhelyen testvériskolánkat, a Kós Károly Középiskolát, és gazdag programot bonyolítottunk le Erdélyben. Ez az út megalapozta a „világlátás” vágyát, azt, hogy érettségi után most készülünk ismét Erdélybe „közki-vánatra”.

Fontosnak tartottam, hogy a gyermekek jól érezzék magukat az iskolában. Alapvetően ismeretszerzés miatt járnak ide, de ez nem csupán a tanulásra szorítkozik. Az iskolai élet minden mozzanatába be tudnak kapcsolódni – eredménnyel. Minden évben – titkos szavazással teljesen önállóan – megválasztották az osztály diákönkormányzatát. Az ötfős csapat – kis serkentéssel – szervezte a különböző versenyeken, vetélkedőkön, pályázatokon való részvételt. Ezeknek a versenyeknek a kerete az ún. Öveges Kupa, úgy szerepeltek kilencediktől kezdve, hogy az iskola 43 tanulócsoportja között az első 6 helyezett között jutott hely az osztályunknak, a 11. és 12. évfolyamon pedig az első helyet szerezték meg, s felkerült nevük az iskola díszfalára. Nem voltak ezek a versenyek és vetélkedők erőfeszítés és küzdelem nélkül valók. De a teljesítmények sikere növelte önbizalmukat, hozzájárulva a helyes önértékelés kialakulásához.

Az osztályfőnök, ha magyart tanít, szomorú, hogy a legtöbb problémát tanítványainak az írás, olvasás és a memoriter adja. Tanulásukat szótlalási és szóértési problémák is nehezítik. Mindez azonban nem gátolja az osztályt, hogy rendszeres színházjáróvá váljon. A látott műveket értően tudtuk megbeszélni. A négy év alatt sorra jártuk a Vígszínházról az Erkelen, az Operán és a Nemzeti Színházon keresztül a Radnótiig stb. Láttuk az Antigonét, az István, a királyt, a Bánk bánt, a Mirandolinát, a Néma leventét, a Tótékat stb. Megnéztük a Monet-kiállítást. Ezek az alkalmak nemcsak a dráma megtekintését jelentették, de a kulturált öltözködés, viselkedés igényét is kialakították. Soha seholy nem volt kivetni való a megjelenésükben, magatartásukban. Azt gondolom, hogy az egyik legnagyobb erőpróba, de siker is volt 10. osztályban az iskolai március 15-i műsor bemutatása.

Az osztály minden tanulójának volt benne feladata. Versek, ének, próza, tánc, s mindez zenei aláfestéssel. Megküzdöttünk vele, de a siker kárpótolta az erőfeszítést.

Azt gondolom, beletartozik a középiskolába töltött négy évébe az ifjúnak, hogy teljes életet éljen – a saját korosztályának megfelelően. Azok a gyermekek léptek fel ünnepi műsorral, akiknek mozgáskoordinációs problémáik vannak. Ezek a nehézségek leküzdhetők, ezért belefogtunk egy nehéz feladatba – és együtt sikeresen megoldottuk. Nem azt mondom, hogy mindig diszlexiások adják az ünnepi műsorokat, de azt igen, hogy ez is lehetséges volt.

A tanulmányi kirándulásainkon nagy beszélgetések, játékok és élmények erősítették az összetartozást. Több emlékezetes, éveken át emlegetett események egyike, amikor Temleiter Milán útlevele Sepsiszentgyörgyön maradt az újságosnál, és 80 km-t kellett visszamenni érte. A büntetést „sütiben” szabta ki az osztály. Viszont Kövér Anikó telefonját az egész brigád kereste leleménnyel és sikerrel Fertődön. Hollókőn voltunk, amikor Gál Attila betörte egy futballlabdával az iskola ablakát. Onnan tudtam meg, hogy Attila odajött hozzám elmondani és természetesen a kártérítést vállalni. Sopron, Szentendre, Kemence, Esztergom, Vác, Visegrád meglátogatása mellett Szlovákia, Ausztria, Lengyelország, Görögország szerepelt úticélként. A kirándulásokhoz az anyagi fedezetet élőtakarékosság mellett pályázatokon nyertük, alapítványtól kértük.

Magatartási, fegyelmi problémákról is szólni kell. A négy év alatt a késések okozták a legtöbb problémát. Igazgatói figyelmeztetést ezért és dohányzásért kapott egy tanuló.

Órai fecsegés előfordult, felszerelés hiányzott, aminek szaktanári figyelmeztetés lett a vége. Sajnos egy verekedés is volt, melynek következménye másik osztályba áthelyezés lett. Igazgatói dicséretben minden tanuló részesült legalább egyszer. Volt, aki minden évben. Osztályfőnöki, szaktanári, tantárgyi dicséretet is több tanuló kiérdemelt.

A 11. és 12. évfolyamon az osztály tanulói közül többen rendszeres iskolai feladatot is kaptak. Szabó Árpád és Kövér Anikó tagjai voltak az iskola diákönkormányzatának, az iskola rendezvényeinek fotózását, filmzését, hangosítását Apptermann Szabolcs és csapata végezte sikeresen, Somodi Mihály és Réthi Pál a filmek összevágását csinálta az iskolák közötti Öveges-vetélkedőre. Szalai Dávid nélkül kevés kerületi sportverseny esett meg.

Végül eljutottunk az érettségéhez. Az utolsó két hónap nagyon kemény volt a ballagás előtt. Sok a 12 tantárgy. Nem csupán az öt érettségi tárgyat kellett tanulni. Sajnos a történelem és az elektronika áldozatokat szerzett. Ennek ellenére az írásbeli és szóbeli érettségi sikert hozott. Az „új típusú érettségi” sikeres volt, de a tanulók még egy utolsó nagy erőfeszítést tettek a felkészülési idő alatt. Az írásbeli több nehézséget jelentett, de sikeres volt, a szóbeliken pedig olyan feleletek hangzottak el 5–6 tanulótól, ami a vizsgabizottság elismerését is kiváltotta.

Ezeknek a gyermekeknek az érdeklődése, képességei eltérőek, sokszínűek. Négy gazdag évet töltöttek az iskolában. Azt gondolom, megtalálják helyüket az életben.

Az osztály tanulóinak szülei igényelték és művelték az iskolával való együttműködést. Közös dolgunkat – a gyermekek felkészülését az érettségire – csak értő együttműködéssel tehetjük eredményessé.

Az elmúlt években a diszlexiás tanulók között szerzett osztályfőnöki tapasztalataimat az alábbiakban összegeztem:

A gyermek számára

- elfogadás, megértés;
- biztonság;
- szeretet, türelem;
- követelmény;
- helyes önértékelés, magabiztosság kialakítása.

A szülő számára

- bizalom;
- együttműködés;
- naprakész kapcsolat.

Az egész osztályfőnöki munkában a követelménytámasztással párhuzamosan érvényesülnie kell a pozitívumokra támaszkodás pedagógiai elvének.

A tanár-diák-szülő viszonyban pedig a kölcsönös tiszteleten és megbecsülésen alapuló szeretetteljes kapcsolatnak kell érvényre jutnia.

(A Bolyai Nyári Akadémián elhangzott előadás alapján)